

Ті, в кому живе душа українця

Лариса Брюховецька

«Крим. Оточені зрадою», документальний, 40 хв
Автор – Віктор Гром
Військове телебачення України, 2019

*«Тільки в кожному из нас живет душа украинца»
(пісня, яку у фільмі співають морські піхотинці)*

Неможливо забути, з якою тривогою на початку березня 2014 року ми стежили за новинами з Кримського півострова. Збіговисько «зелених чоловічків», наплив військової техніки з російськими номерами, заблоковані військові частини Збройних Сил України, істеричні натовпи прихильників «русского мира», перехід українських військових на бік Росії. І – неймовірна мужність тих, хто зостався вірним присязі. Це, зокрема, командир 204-ї бригади тактичної авіації Юрій Мамчур, який на військовому аеродромі Бельбек повів своїх військових по злітній смузі до озброєних росіян: колона на великому емоційному градусі співала «Ще не вмерла України ні слава, ні воля...».

І ще одні сміливці – 36-та бригада берегової охорони під командуванням Юрія Головашенка. Морпіхи, оточені російськими спецпризначенцями, які через гучномовці закликали переходити на бік ворога, не здавались, хоча командир бригади Сергій Стороженко і зрадив, перейшовши на бік росіян. Та офіцери й особовий склад залишилися, не зрадили України. Кілька тижнів тримали оборону, щоночі очікуючи штурму. Зброї в них було небагато, тобто бойове оснащення слабше, ніж у «зелених чоловічків», але вони трималися. Потрібна була мобілізація духу, аби вистояти, зберегти спокій, не піддатись зовнішньому тиску, не проявити слабкості. Були свідомі того, що їх провокують на постріли.

Один із командирів – Влад Ягелло, морський піхотинець за покликанням, ні на хвилину не втрачав упевненості, що правда на їхньому боці, що це їхня земля і вони не хочуть її віддавати. Він говорив це на камеру, висловлюючи загальну позицію. Ще хтось говорив, що їм важко повірити в агресію тих, з ким вони були знайомі, ще недавно проводили спільні військові навчання. Проникливіші запевняли, що ці події не випадкові, що захоплення Криму – давно задумана і чітко спланована акція. Ще хтось стверджував, що армія – поза політикою. Із вдячністю згадували кримських татар, які постачали у заблоковану бригаду продукти, підтримували морально, адже вони також стояли на принципових позиціях: «Крим – це Україна», «Ми не хочемо в Росію», та кримських татар усього 10 відсотків на півострові. Звучить у фільмі і мотив недостатньої боєздатності українських Збройних Сил, один з офіцерів навіть жарт: «Ми – УПА, Українська паперова армія». І така назва через те, що центр вимагав від них безкінечних паперових звітів, і вони змушені були це робити замість того, щоб більше уваги приділяти заняттям на полігоні. Показа-

но у стрічці й українофобів, т. зв. «Самооборону Криму», яких військові характеризували як гопників і маргіналів. Фігурують і козаки, що прибули з Краснодарського краю. По все це ми дізнаємося з фільму «Крим. Оточені зрадою» журналіста Військового телебачення України Віктора Грома. Віктор Гром, нині підполковник, заступник теледістудії Міністерства оборони України, родом зі Львова, з 2010 року жив з родиною в Сімферополі. Коли фільм презентували у Львові, він розповів одному з телеканалів, що дуже хвилювався у ті дні, коли відбувся Майдан. Бачив це піднесення і думав, що щось зміниться в Криму. Зателефонував генерал-майор Ігор Воронченко, який тепер командує Військово-Морськими Силами України, і запросив до військової частини. Сказав, що треба бути там для того, щоб мати комунікацію з цивільними ЗМІ, щоб усі бачили, яка реальна ситуація. Оскільки зв'язку із материковою Україною не було, а коли і був, то все прослуховувалося. З 27 лютого до 19 березня журналіст перебував у військовій частині в Перевальному. «Перших два тижні був неймовірний заряд. Хлопці були готові воювати, давати відсіч, навіть розуміючи, що сили нерівні. Однак хотілося дати росіянам по зубам. Багато хто вважає, що наші хлопці боялися. Але це не так! Цим фільмом хочемо показати те, що діялося всередині військової частини. Місія стрічки – показати суспільству всю складність ситуації. Згодом, вже під час участі в АТО, зустрівся з деякими учасниками кримських подій, які не зрадили військової присязги. Збирав відомості про долю тих, хто залишився на службі в окупантів. І так, крок за кроком, вдалося створити цей документальний кінопроект». До фільму увійшли унікальні кадри захоплення українського півострова, ексклюзивні інтерв'ю з очевидцями та безпосередніми учасниками тих подій: Ігорем Воронченком, Мустафою Джемілевим, Юрієм Головашенком, Віктором Сікозою, записані в наш час. Автор фільму підсумовує, що нині ЗСУ сильні як ніколи, але повертати Крим потрібно дипломатичним шляхом.

Віктор Гром розповів також про свої емоції, які запам'яталися йому на все життя. «Моєю персоною почали цікавитися російські спецслужби. А в мене сім'я була в Сімферополі. Тоді зрозумів, що це не жарти. Мені телефонували різні волонтери, бо командири замовляли передовсім знезболловальне, бинти, адже очікували, що буде бій. Волонтерам розповів про свою ситуацію. Вже наступного дня приїхали кримські татари й забрали мою дружину й сина

Кадр з фільму «Крим. Оточені зрадою». Автор Віктор Гром.

та вивезли до Чонгару. А там хлопці на київських номерах привезли до Львова. Тоді я полегшено видихнув»¹.

Фільм викликав широкий інтерес: тільки у березні – кілька прем'єр у Києві. Одна з найперших – у «Кримському домі». Після перегляду присутній Уповноважений Президента України у справах кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв зазначив: «Основна фішка російської пропаганди в тому, що вони повідомляли про приєднання Криму без жодного пострілу, про ейфорію. Насправді все було інакше. Тут була багаторічна підготовка Російської Федерації до окупації Криму. Хоч на словах вони й визнавали існуючі кордони між Україною та Росією, але не переставали готуватися до протистояння. Окрім зради, була ще й інфільтрація російської розвідки в Україні».

Командувач Військово-Морських Сил ЗС України адмірал Ігор Воронченко сказав: «Коли один із журналістів питав мене, де було страшніше – на Донбасі чи в Криму, я відповів, що в Криму. Адже я не знав, хто поруч зі мною. Коли командир 501-го батальйону 19 березня вранці каже: “Тримаємося! Будемо виконувати завдання”. А о 16-й годині говорить: “Я підняв прапор Російської Федерації...” Уявляєте, який стан панував тоді? Не знаєш, хто, коли і як підставить підніжку». Фільм показали в багатьох містах, зокрема в Одесі, Харкові, Маріуполі. Згодом і в містах Європи: у Варшавському кінотеатрі Ілюзіон у рамках 4. Ukraina! Festiwal Filmowy. У травні 2019-го відбулася прем'єра у Відні, яку відвідали військові радники та аташе Канади, Швеції, Туреччини, Грузії, Литви, Ірану, Угорщини, Азербайджану, Білорусі, Казахстану, Австрії, Болгарії, Естонії. Також були представники української діаспори та кримські татари, духовенство. Надзвичайний і Повноважний посол України в Республіці Австрії Олександр Щерба під час заходу сказав: «Крим. Оточені зрадою» – це попередження для Європи і для всіх. Якщо не реагувати на подібні виклики, які нам створила Росія, то може настати момент, коли ви станете на своїй землі чужинцями. Тому підтримуйте Україну, яка сьогодні блокує наступ Росії».

Фільм доступний для перегляду на ютуб-каналі Військового телебачення України.

¹ «Хотіли дати росіянам по зубах»: у Львові – прем'єра фільму «Крим. Оточені зрадою» / телеканал ZIK. 2 квітня 2019.

Толока як спроба української історіософії

Анастасія Пащенко

«Толока»

Сценарист і режисер Михайло Ілленко

Оператор Олександр Кришталович

У ролях: Іванна Ілленко, Дмитро Лінартович, Богдан Бенюк, Сергій Романюк, Олег Примогенов, Дмитро Рибалевський, Костянтин Войтенко, Євгенія Конюх та ін.

Виробництво: ТОВ «Ілленко Фільм», 2020

Фільм як форма розмислів про національну історію та долю – важливий, якщо не принциповий, напрям в українському кіно, починаючи від Довженка (вельми символічно, що саме його «Звенигора» з її тисячорічним розмахом стала першим визнаним шедевром вітчизняного кінематографа). Кіно «під тиском тисячі атмосфер» (за його ж виразом), схоже, не втрачає актуальності й сьогодні: недарма одним із найочікуваніших фільмів десятиліття в Україні стала «Толока» Михайла Ілленка. І річ не лише в тому, що автором є один із найшановніших українських режисерів, а в основу ліг вірш Шевченка: фільм позиціонувався як масштабне осмислення національної історії крізь призму одного, своєю символікою наповненого звичаю. До цього можна ставитися по-різному, але це завжди цікаво.

Стрічка, як уже згадувалося, покликається на Шевченка, хоча екранізацією її назвати можна вельми умовно. «У тієї Катерини хата на помості...» запозичила фільмові сюжетний стрижень – історію молодої жінки, що відправляє закоханих у неї козаків на порятунок «брата» (а насправді чоловіка) з кримської неволі (символічно, чи не так?). Проте головним у кінокартині стає не цей непростий конфлікт і не історія порятунку, а те, як Катерина проходить чотири сотні років національної історії, то втрачаючи хату, то відновлюючи її знов завдяки давньому звичаю толоки. За цей час вона встигає усиновити і в різних пертурбаціях цих сторіч втратити дванадцятьох синів (чоловіки в цьому фільмі, як правило, живуть недовго) і одну дочку, від якої далі йде рід Катерини – якщо не по крові, то по духу. Фільм неприховано (власне, підкреслено) символістський і, як правильно зазначила у своєму коментарі виконавиця головної ролі Іванна Ілленко, розрахований не на один перегляд. Сама масштаб-